

De hoofdredacteur/directeur van de *Moniteur*, Bourson, was een geboren Fransman, maar ook een overtuigd Belgicist en een vriend van het unionisme. Hij werd in 1837 genaturaliseerd. De diplomatieke, tactvolle Bourson wist in zijn politiserende artikelen de suggestie te wekken dat België voorstander was van een gematigde buitenlandse politiek. Bij conflicten tussen ministers of tussen ministers en het staatshoofd kon hij behendig schipperen. Een zakelijke dialoog met de oppositiepers ging hij niet uit de weg. Opmerkelijk is, dat Bourson meer aandacht schonk aan de monarchie en de monarch dan aan het parlementaire bestel. Mevrouw Witte komt tot de conclusie over voldoende aanwijzingen te beschikken, 'dat de *Moniteur belge* zich niet in de eerste plaats richtte tot de overtuigde voorstanders van het parlementaire regime maar dat ze meer de opinies van de conservatievere groepen, voor wie de doorwerking van een aantal ancien-régime-concepten essentieel was, aan bod liet komen' (75).

Dit opiniërende aspect raakte na een paar jaar op de achtergrond. Er zette een depolitiserende trend in die onder meer werd mogelijk gemaakt door de stabilisering van de Belgische staat. Deze tendentie zette zich door en in 1845 verdwenen alle opinievormende rubrieken. De publikatie van wetten en besluiten werd nu de voornaamste taak. De *Moniteur* was een echte staatskrant geworden.

Mevrouw Witte baseert haar betoog gedeeltelijk op een inhoudsanalyse volgens het model van Parsons. De cijfermatige gegevens worden in tabellen overzichtelijk gemaakt. Daaraan is toegevoegd een situerende bijlage waarin S. Keuleers een algemene schets geeft van een inhoudsanalytische strategie. Het eerste gedeelte van deze schets is geschreven in een weinig toegankelijk jargon. Misschien ligt het aan deze recensent dat hem vooral de zin is bijgebleven: 'Nu heeft wel elke onderzoekstechniek zijn mogelijke perverse gevolgen' (134).

Bij zoveel bijlagen valt het op dat niet enkele opiniërende artikelen van Bourson als typerende specimina zijn opgenomen. De verhandeling van mevrouw Witte heeft de lezer daar bepaald nieuwsgierig naar gemaakt.

Deze belangwekkende publikatie herinnert er aan dat een vergelijkbare studie over het *Journal de la Haye* in samenhang met *AzNederlandsche Staats-Courant* niet voorhanden is. Het opstel van Sautijn Kluit uit 1879 bevat wel nuttige informatie maar is thans geheel verouderd. Er is op het terrein van de Nederlandse persgeschiedenis nog veel te doen.

G. J. Hooykaas

K. W. J. M. Bossaers, *Zuiderze vissers. Geschiedenis van de belangenorganisaties van de vissers op Zuiderzee en IJsselmeer* (Publikaties van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders LII; Zutphen: De Walburg Pers, 1987, 272 blz., f49,50, ISBN 90 6011 533 3).

Over de geschiedenis van belangenorganisaties, wellicht afgezien van de vakbeweging, is in Nederland nog maar betrekkelijk weinig geschreven. Dat is een gemis, want juist via de geschiedenis van dit soort organisaties kan, meer dan via de geschiedenis van bijvoorbeeld afzonderlijke bedrijven, inzicht worden verkregen in de wisselwerking tussen de ontwikkeling van een bedrijfstak, en algemene economische, sociale en politieke ontwikkelingen. Belangenorganisaties moeten immers door hun aard op dit soort ontwikkelingen reageren, indien deze hun achterban raken.

Aan de nog korte lijst met werken over de geschiedenis van belangenorganisaties is nu het boek

van Bossaers over de Zuiderzeeverij toegevoegd. Een extra gecompliceerd onderwerp, omdat het niet om één organisatie, maar om enkele tientallen plaatselijke en overkoepelende organisaties gaat. Vanzelfsprekend wordt daardoor ook het archiefonderzoek bemoeilijkt, en het opsporen en verwerken van allerlei materiaal is dan ook al een prestatie op zich.

Bossaers schetst na een inleidend hoofdstuk over de Zuiderzeeverij eerst het ontstaan van de plaatselijke en overkoepelende organisaties, en behandelt vervolgens de voornaamste problemen waarmee de vissersorganisaties werden geconfronteerd. Het accent ligt daarbij op gemeenschappelijke problemen, die door overkoepelende organisaties werden behandeld.

Bij de pogingen om plaatselijke organisaties op te richten, werd vaak verwezen naar de successen van organisaties in de landbouw. De eerste organisaties richtten zich met name op onderlinge steunverlening, bij voorbeeld bij ziekte, ongevallen en ouderdom. Voor zover men wat aan belangenbehartiging deed, was die activiteit vooral op de lokale overheid gericht. In enkele gevallen richtten de vissersorganisaties ook coöperatieve bedrijven, zoals een scheepshelling of een visafslag op. Voor problemen die de gehele Zuiderzeeverij aangingen, werden verschillende overkoepelende organisaties opgericht. Onderlinge verdeeldheid belemmerde de totstandkoming van één organisatie, of leidde tot afsplitsingen. Ook de plaatselijke organisaties kampten overigens met voortdurende onderlinge verdeeldheid. Ook ernstige geldzorgen kwamen bij beide soorten organisaties herhaaldelijk voor.

De algemene problemen, waarmee overkoepelende organisaties zich bezig hielden, betroffen uiteraard in de eerste plaats de afsluiting en inpoldering van de Zuiderzee, en de daarmee samenhangende schadevergoedingen voor vissers. Dit was een jarenlang slepende affaire, waarbij de overheid zich bepaald niet royaal opstelde. Daarnaast werd veel aandacht besteed aan de zogenaamde 'kuilstrijd', een dispuut over het gebruik van een bepaald vistuig (de 'kuil'), dat volgens de tegenstanders tot overbevissing leidde. Met name deze zaak was een voortdurende bron van onderling gekrakeel. Tenslotte hielden de organisaties zich bezig met de toenemende invloed van de overheid, met name op economisch gebied. Gezien de aard van het bedrijf trachtte de overheid via toenemende steunverlening en regulering tot een zekere ordening van de bedrijfstak te komen.

Het aardige van het werk van Bossaers is dat het alle organisaties van Zuiderzeeverij in de periode van ca. 1850 tot 1980 beschrijft, waardoor het werk duidelijk meer dan lokale geschiedschrijving is. Deze opzet kent echter ook haar beperkingen. Het boek heeft een nogal feitelijk karakter, en gaat niet bijzonder diep in op allerlei achtergronden. Over bijvoorbeeld de economische aard van het bedrijf (vergelijkbaar met de landbouw), de verklaringen voor overeenkomsten en verschillen tussen (plaatselijke) organisaties, machtsverhoudingen binnen besturen, achtergronden van allerlei conflicten en dergelijke, en de motieven voor beleidskeuzes, zowel bij de vissersorganisaties als hun tegenspelers aan overheidszijde, leest men weinig. In het functioneren van belangenorganisaties biedt het boek dan ook weinig inzicht. Voor de kennis van de geschiedenis van de Zuiderzeeverij en van de vissersplaatsen aan de Zuiderzee is het echter een belangrijke bijdrage.

A. H. Flierman

R. P. W. Visser, C. Hakfoort, ed., *Werkplaatsen van wetenschap en techniek. Industriële en academische laboratoria in Nederland 1860-1940 (Tijdschrift voor de geschiedenis der*